

„Egyetlen kor sem tudott az emberről oly sokat
és oly sokfélét, mint korunk. [...]”
De egyetlen kor sem tudta kevésbé,
hogy mi is valójában az ember, mint manapság.”

ELŐSZÓ

2024-ben a Kultúra és Közösség folyóirat szerkesztőbizottsága felvetette, hogy az AntRom filmműhely (<https://gygyk.unideb.hu/antrom-filmmuhely-nyitolap>) tevékenységének apropóján érdemes lenne egy tematikus „romológia lapszám” összeállítását megvalósítani. A szerkesztőbizottság álláspontja szerint a romológiai tematikájú, a kisebbség és többség együttélését számos társadalomtudományi és közéleti jelentőségű szempontból bemutató filmek szemlélete, illetve az azokban közvetített problémák szélesebb nyilvánosságának előmozdítása fontos gyakorlati feladat.

A magyarok és romák kortárs együttélési kapcsolatainak elemzése természetesen nem önmagában hat az újdonság erejével. A téma vizsgálata a hazai társadalomtudományi kutatások egyik emi-nens és igen sokszínű tárgyterülete a szociológiától a kulturális antropológián át a szociálpszichológiáig, csakhogy néhány kiragadott területet említsünk. Mindemellert az együttélés a társadalompolitikai döntéshozatali gyakorlat, a szociális és az egészségügyi ellátórendszer legkülönbözőbb színtereinek működése szempontjából, ahogy az oktatási intézményekben végzett mindennapi munka összefüggésében is kiemelkedő jelentőségű kortárs kérdés. Kétségtelen tény, hogy a mai magyar társadalom és elsősorban a vidéki perifériális lokális színterek, valamint ezek közösségeinek életét döntően meghatározó magyar-roma együttélés ügye sokféleképpen és számos megközelítésben kerül elemzésre. Tapasztalataink szerint azonban az eltérő diszciplináris háttérű és/vagy különböző motivációk, érdekek és célok mentén szerveződő diskurzusok között alig létezik átjárás, hiányzik a tényleges párbeszéd. Az együttéléstről folyó „beszélgetések” szakmai zárványjellege, széttagoltsága, a párhuzamos egymás mellett elbeszélés pedig nem engedi látni, hogy a téma a jelen és a közeljövő egyik legnagyobb kihívást képező ösztársadalmi közügye.

A tematikus lapszám szándéka véleményünk szerint azonban nem csak az akadémiai vagy egyéb

érintett professzionális aktorok között érzékelt párbeszéddeficit okán tarthat számot figyelemre. Általános tapasztalatunk, hogy a téma valós társadalmi jelentőségét a közgondolkodásban sem sikerült ez ideig kellő mértékben tudatosítani. A magyar-roma együttélési kapcsolatviszonyok kérdésére, az ebben érintett diverzifikált és heterogén lokális roma közösségek sajátosságaira és társadalmi folyamataira vonatkozó elégtelen tárgyi ismeretek kizárják a tisztánlátás esélyét. A jelen kiadványban közölt írások nem titkolt célja, hogy a tágabb értelemben a témára vonatkozó elméleti (metaperspekíva) keretek vázlatát a konkrét terepismerekekből és a közvetlen kutatói tapasztalatokból (mikroperspekíva) nyert következtetésekre alapozza.

A *Kultúra és Közösség* tematikus lapszám tanulmányai arra tesznek kísérletet, hogy a különböző tudásterületeken tevékeny szerzők elemzéseik segítségével hozzájáruljanak a magyar-roma együttéléssel kapcsolatban zajló diskurzus horizontjának újragondolásához. Az AntRom Filmműhelyben elsősorban pedagógiai és ismeretterjesztő szándékkal létrehozott antropológiai dokumentumfilmsorozatok alkalmas keretet képeznek ahhoz, hogy az együttélés értelmezéséhez társított színterek és diskurzusdimenziók listáját, valamint a definiált elemek kapcsolódási rendszerét átfogó vizsgálat tárgyává tegyünk. A lapszám szerzői mind mély és hosszútávon szerzett tereptapasztalatokkal rendelkező szakemberek, akik a roma helyi társadalmakra, az együttélési kapcsolatviszonyok különböző összefüggéseire vonatkozó ismereteiket közvetlen kutatásokból nyerték.

A lapszám felépítése a *Kultúra és közösség* hagyományos szerkezeti egységeinek rendjét követi. A Fórumban olvasható első tanulmány a jelen kiadvány konkrét apropóját képező alapkérdés bemutatására vállalkozik a fontosabb művelési kategóriák elemzésével. A Perspektívák rovatban található írások a kortárs magyar-roma együttélési kapcsolatviszonyokhoz társítható kiemelt metanarratívák azonosításával és értelmezésével foglalkoznak. A szövegek számos szempontból az AntRom filmek alapján felmerülő kérdések – etnikus énnarratívák,

¹ Martin Heidegger: *Kant und das Problem der Methaphysik*. Vittorio Klostermann. Frankfurt am Main. 2010.

közoktatás funkcionális struktúráinak szerepe az együttélésben, a „kisebbségi” életút determinációi, lokális adaptációs mechanizmusok – megválaszolására tesznek kísérletet, hogy a diskurzust uraló narratívák tematikáját és a topikáját meghatározzák, illetve ezek újragondolását előmozdítsák. A tematika és a topika, mindkét fogalom eredeti jelentésére támaszkodva, olyan praktikus eszközök, amelyek segítenek eligazodni a romológiai diskurzust jellemző szövevényes fogalmi, elméleti és módszertani útvesztőben.

A harmadik egység, a Műhely, három olyan írást tartalmaz, amelyek a lapszám témájának tágabb összefüggéseit elemzik: a társadalmi nemek szerepkészletének átalakulása, a lokális adaptációs mechanizmusok és a reprezentáció autonómiája.

A kiadvány utolsó két egysége sajátos habitus vizsgálaton alapuló Monológ, és a hagyományos Szemle rovat, ahol az antropológia és romológia tárgyához kapcsolódó kiadványok rövid bemutatására kerül sor.

Bízunk abban, hogy szándékunk, a kortárs együttélési helyzetek értelmezéséhez kapcsolódó romológiai diskurzus társadalmi jelentőségét kihangsúlyozó és minden abban szereplő közreműködőjének aktivitására számot tartó kezdeményezés, ami kedvező fogadtatásra talál az olvasónál. Amellett érvelünk, hogy nemcsak a diskurzus minőségének emelése, de a közvetlenül és a közvetve érintett szereplők minél nagyobb számban történő bevonása sem halogatható tovább annak érdekében, hogy valós párbeszédre kerüljön sor.

Biczó Gábor – Szabó Henriett

A „Fehér holló” című dokumentumfilmből (AntRom Filmműhely, 2017)